

İktisat İzleme Raporu 2021 Çerçevesinde Türkiye Ekonomisinin Mevcut Durumu

Merve SOYLU

İktisat İzleme Raporu 2021 Çerçevesinde Türkiye Ekonomisinin Mevcut Durumu

Ö Z E T

2021 yılı ekonomik büyüme açısından 2020'nin yaralarının sarıldığı bir yıl olmuştur. 2021 yılı için ekonomik büyüme oranı her ne kadar yüksek olsa da bu büyümenin mevcut iktisadi sorunların derinleşmesine mâni olmadığı ve bu büyümenin gelir dağılımında sınırlı bir kesimce yaşandığı tecrübe edilmiştir. Bunun ötesinde 2021 yılı sağlık ve ekonomi anlamında birçok olumlu ve olumsuz gelişmenin bir arada yaşandığı bir yıl olarak geride kalmıştır. 2020 yılında Pandeminin yol açtığı küresel iktisadi enkaz, 2021 yılında toparlanmaya çalışılsa da Türkiye hem bu enkazın hem de politik iktisadi kararların etkisi altında zor bir yıl geçirmiştir. Bu politika notunda, 2021 Türkiye ekonomisi merkeze alınarak Türkiye ekonomisinin temel problem alanları ve potansiyel çözüm yolları okuyucuya sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye Ekonomisi, 2021 İktisat İzleme Raporu, Döviz Piyasası

Atf: Soylu, M. (2022). İktisat İzleme Raporu 2021 Çerçevesinde Türkiye Ekonomisinin Mevcut Durumu (Politika Notu: 2022: 43). İstanbul: İLKE İlim Kültür Eğitim Vakfı.

Y A Z A R H A K K I N D A

Merve SOYLU, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi İslam Ekonomisi ve Finans bölümünden 2020 yılında mezun olmuştur. Halen İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi İslam Ekonomisi ve Finans alanında yeni dijital dönüşüm içerisindeki finteklerin metafiziksel arka planın İslami finteklerden farklılığı ve bu farklılığın ne tür bir eklektik kurumsal ve sosyolojik dönüşümler ortaya çıkaracağını iktisat felsefesi bağlamında çalışarak yüksek lisans eğitime devam etmektedir. 2021 yılından itibaren İKAM'da araştırmacı olarak çalışmaktadır.

iD : 0000-0001-7010-6490

İLKE Vakfı, toplumsal meselelerle ilgili bilgi, politika ve strateji üreten, karar alıcılara yol gösterecek araştırmalar yapan ve gelecek için gerekli birikimin oluşmasına katkı sağlayan bir sivil toplum kuruluşudur.

Bu Politika Notu İslam İktisadi Araştırma Merkezi (İKAM) tarafından hazırlanmıştır. İKAM, yeni bir iktisadi düşüncenin küllü bir şekilde inşası için yetkin fikir ve teorilerin üretilmesini teşvik etmeyi amaçlamaktadır.

Adres: Aziz Mahmut Hüdayi Mah. Türbe Kapısı Sk. No: 13 Üsküdar/ İstanbul Telefon: +90 216 532 63 70 E-posta: bilgi@ilke.org.tr Web: ilke.org.tr

© Tüm hakları saklıdır. İLKE İlim Kültür Eğitim Vakfı'nın yazılı izni olmadan bu eserin hiçbir kısmı elektronik ya da mekanik yollarla çoğaltılamaz. Yazıda belirtilen görüşler yazara aittir ve İLKE İlim Kültür Eğitim Vakfı'nı bağlamaz.

İktisat İzleme Raporu

İLKE İlim Kültür Eğitim Vakfı, kurulduğu günden bu yana toplumu tanıma, anlama ve çözüm üretme gayesi doğrultusunda toplumun ihtiyaçlarından haberdar olarak iş üretme ve problemlere çözüm odaklı çalışmalar yapmayı kendisine şiar edinmiştir. İLKE Vakfı bu kapsamda bugün ve gelecek için stratejik öneme sahip iktisat, eğitim, hukuk ve sivil toplum alanlarında araştırmalar yapmakta ve bir bilgi birikimi oluşturarak yol gösterici olmaya çalışmaktadır. Toplumun genelini ilgilendiren bu dört temel alanın verileri çeşitli açılardan akademik olarak ele alınıp incelenmekte ve uygulayıcılar tarafından sürekli izlenmektedir. Çıkarılacak yasalarda, yapılacak planlamalarda, düzenlenecek yeni sistemlerde bu verilerin yararlanılabilir bilgiye dönüştürülmesi oldukça önemlidir. Buradan hareketle düşünce kuruluşlarının bu verileri bağımsız olarak ihtiyaçları karşılayacak şekilde değerlendirmesi gerekmektedir. İLKE Vakfı, bu ihtiyaç doğrultusunda sivil toplumun veriye dayalı sahih bilgi üretme ve üretimine vesile olma ihtiyacını karşılamayı hedeflemektedir. Bu hedefler doğrultusunda İLKE Vakfı, bugün ve gelecek için stratejik öneme sahip iktisat, eğitim, hukuk ve

sivil toplum alanlarında araştırmalar yaparak alana dair sistematik bilgi ve veriye dayalı raporlamalarla hem geçmişin muhasebesini yapmakta hem de gelecek tasavvurunu ortaya koymaya çalışarak ekonomi alanında yaptığı alan araştırmalarını 2019'dan bu yana sürdürmektedir. İLKE Vakfı İslam İktisadı Araştırma Merkezi (İKAM), üç yıldır yıllık olarak Türkiye'nin iktisadi görünümü uzmanlar ile izlemekte ve değerlendirmektedir. Bu doğrultuda üç tane İktisat İzleme Raporu yayımlayan İLKE Vakfı, İktisat İzleme Raporları'nı geniş bir ekibin yoğun olarak çalıştığı bir yıllık emeğin sonucunda kamuoyu ile paylaşmaktadır. İktisat İzleme Raporu Türkiye'nin yıllık önemli iktisadi olaylarının derlendiği geniş bir kronoloji sunmanın yanı sıra o yılın önemli iktisadi başlıklarını derinlemesine incelemektedir. İktisat İzleme Raporları'nın hedefi Türkiye'de iktisat alanında yaşanan güncel gelişmeleri İLKE perspektifiyle değerlendirmek ve gelecek dönemlere katkı sağlamaktır.

İktisat İzleme Raporları'nın sonuncusu olan "İktisat İzleme Raporu 2021" son bir yılda ekonomide yaşanan gelişmelerin portresini çizerken, farklı alanlara dair veriye dayalı analizlerle

2021 yılında yaşananları değerlendirmeyi amaçlıyor. COVID-19 salgını nedeniyle ortaya çıkan tedarik zincirlerindeki bozulmalar ve etkiler ile birlikte kur ve enflasyon hareketliliği raporun merkezi konularını oluşturmaktadır. Dört ana, bir özel bölümden ve beş görüş yazısından oluşan rapor, 2021 yılındaki ekonomik gelişmelerin kronolojik görünümünü ortaya koymaktadır. Raporda ayrıca, 2021'in makroekonomik görünümü, tarım, enerji, savunma sanayi ve bilişim gibi stratejik sektörlerin durumu ile Türkiye'de İslam iktisadı ve katkı-

lım sigortacılığının durumu ana bölümlerde derinlemesine inceleme-ye tabii tutulmuştur. Gelir dağılımı, döviz piyasası, enflasyon, sağlıkta özelleştirmenin Türkiye ekonomisine etkilerinin incelendiği bölümler uzmanların görüş yazıları ile genel bir incelemeyi ve perspektifi ortaya koymaktadır.

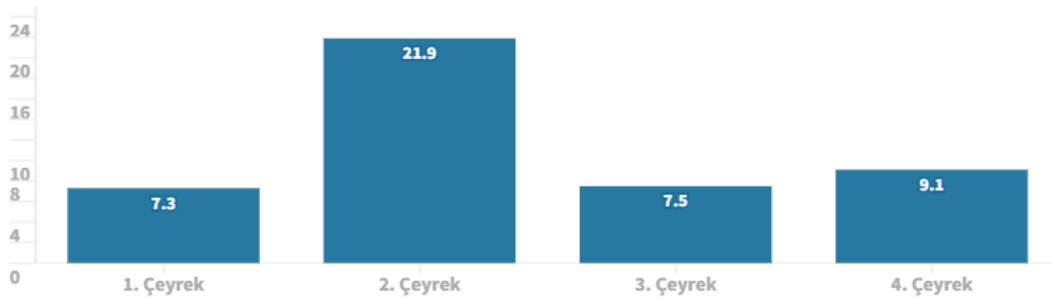
Rapor, okurlarına uzman görüşlerinin ve incelemelerin yer aldığı geniş bir 2021 ekonomik görünümü sunmaktadır.

Giriş

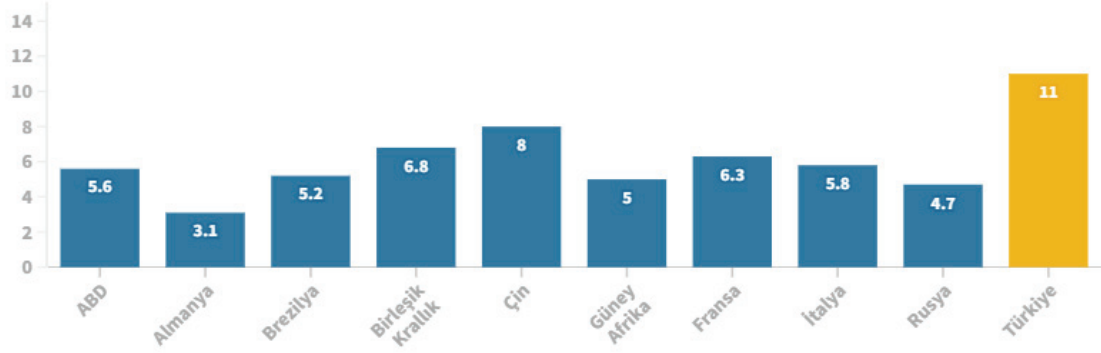
Küresel salgının yaralarının sarılmaya çalışıldığı 2021 yılı, özellikle aşıda yaşanan gelişmeler sayesinde küresel çapta toparlanma sürecinin yaşandığı bir dönem olmuştur. Bu sayede küresel ticari akımın tekrar işlerlik kazanması ve iç piyasalarda yaşanan durgunluğun azalması ekonomik açıdan bir toparlanmanın da işaretçisi olmuştur. Nitekim 2021 yılı genel görünümüne baktığımızda tüm ülkelerde pozitif yönde bir büyüme gerçekleştiği görülmektedir. Türkiye de küresel büyüme trendine dahil olarak önemli bir büyüme performansı göstermiştir. Makroekonomik göstergeler ışığında 2020 yılına göre %11 oranında bir büyüme performansı yakalayan Türkiye ekonomisi, üçer aylık periyotlarla sırasıyla %7,3, %21,9, %7,5 ve %9,1 oranında büyümüştür. G7 ülkelerinden Amerika Birleşik Devletleri (ABD) %6, Almanya %3, Fransa %6,3, Kanada %4,6, Japonya %1,6 ve İtalya %6,6 oranında bir büyüme performansı göstermiştir. Bunun yanında Rusya'nın %4,7, Çin'in %8, Brezilya'nın %5,2, Güney Afrika'nın %4,9 ve Endonezya'nın %3,6 oranında bir büyüme yakaladığı görülmektedir. Bu veriler Türkiye'nin özellikle gelişmiş ve

gelişmekte olan diğer ülkelerden daha iyi bir büyüme performansı sergilediğini ortaya koymaktadır.

Sektörel bazda incelendiğinde de belirli sektörlerin aynı doğrultuda ciddi bir büyüme oranı yakaladığı görülmektedir. Buna göre hizmet sektörü %21,1 ile en yüksek büyüme oranına sahipken, bilgi ve iletişim %20,2, sanayi %16,6 ve gayrimenkul sektörü %3,5 büyüme kaydetmiştir. Buna karşın finans sektörü 2020 yılında en hızlı büyüyen sektör olmasına rağmen 2021 yılında %9 oranında daralmıştır. Ayrıca, tarım %2,2 ve inşaat %0,9 oranlarında küçülmüştür. Sektörel bazda incelendiğinde çoğu sektörün yüksek bir büyüme kaydettiği görülmektedir. Daralan sektörler oransal olarak çift hanelere ulaşmasalar da sektörel bazda negatif bir atmosfer oluşmuştur. Türkiye büyüme yönünden genel itibarıyla olumlu bir portre çizse de küresel ve ulusal etkenler sebebiyle 2021 yılı Türkiye için risklerin derinleştiği bir sene olarak geride kalmıştır. Bu bağlamda döviz kurlarındaki artış, yükselen enflasyon oranı, işsizlik, cari açık ve ekonomik güven

Şekil 1. Türkiye'nin Ekonomik Büyümesi

Şekil 2. Seçilmiş Ülkelerin Ekonomik Büyüme Oranları

Türkiye'nin ekonomik alanda yaşadığı temel problem alanlarını oluşturmaktadır. Bu çalışmada Türkiye ekonomisinin temel problem alanları ele alınarak potansiyel çözüm yolları okuyucuya sunulacaktır.

Ekonomik Güvende Zedelenme

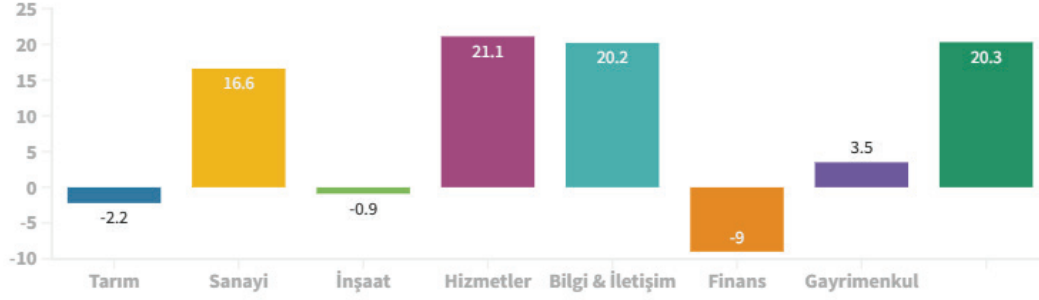
Herhangi bir ekonomik sistemin sağlıklı işleyebilmesi, reel faktörlere bağlı olmasının yanı sıra çeşitli dışsal faktörlerin de doğrudan etkisi altındadır. Söz konusu dışsal faktörler içerisinde ise güven duygusu bir ekonominin sağlıklı işleyebilmesinin en önemli etkilerinden birini oluşturmaktadır. Bir sosyal sermaye olarak değerlendirilebilecek olan ekonomik ajanların birbirine duyduğu güven üretim ve tüketim dengesinin kurulmasında önemli bir etki alanına sahip olarak bu iki temel mekanizma ilişkisinden ortaya çıkan enflasyon, büyüme ve istihdam gibi temel iktisadi konuları da etkilemektedir.

Bu noktada, güven endekslerinin Türkiye verileri bu konudaki genel çerçeveyi gös-

termektedir. Güven endeksine dair göstergelerden ilki bir ülkenin veya şirketin borçlarını ödeyebilme riskini ölçen CDS primidir. Buna göre, bir ülke için yüksek CDS primi ekonomiye dair düşük güven ve yüksek risk anlamına gelmektedir. Nitekim 2017 yılında en yüksek 295,8 olan Türkiye'nin CDS primi 2021 yılında iki katına ulaşmış ve 623,9 olarak ölçülmüştür. 2022 yılında diğer gelişmiş ve az gelişmiş ülkelerin CDS primlerine baktığımızda ABD 15,5, Kanada 32,3, Fransa 29,1, Brezilya 212,1 ve Endonezya 90,89 CDS primine sahiptir. Ayrıca uluslararası kredi derecelendirme kuruluşlarından FitchRatings Türkiye'nin 2021 yılında kredi notunu BB-, Standard & Poor's B+ ve Moody's B2 olarak belirledi. Bu değerlerin karşılıkları ise "son derece spekülative" veya "yatırım yapılamaz, spekülative" anlamına gelmektedir. Güven endekslerindeki bu yüksek risk görünümü en temelde ülkeye para ve sermaye girişini sağlayacak yatırımcıların yatırımlarını yapmak konusunda tereddütte kalmalarına sebebiyet vermektedir. Bu durumda yukarıda belirtildiği gibi, döviz, enflasyon, büyüme yahut cari açık gibi birçok ekonomik alanı olumsuz yönde etkilemektedir.

İL KE POL İT İ KA NOT U

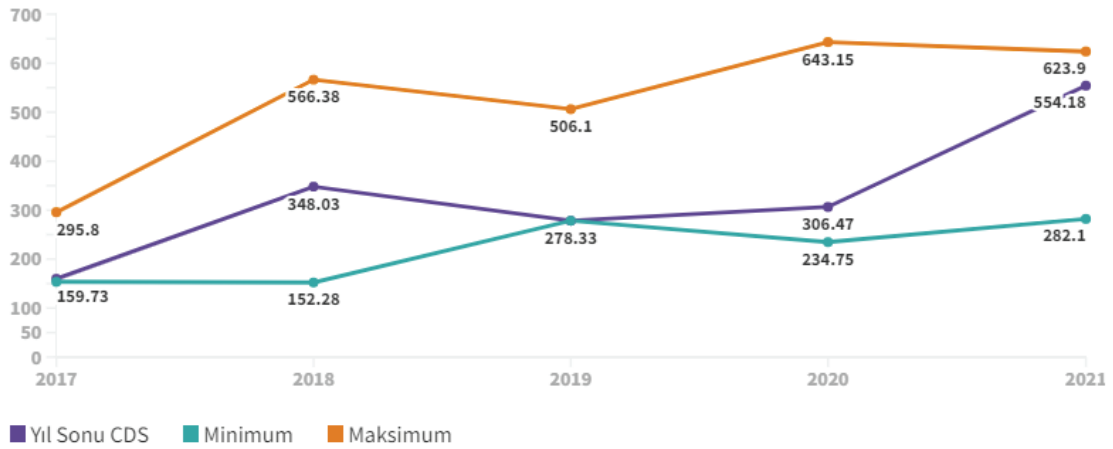
İktisat İzleme Raporu 2021 Çerçevesinde
Türkiye Ekonomisinin Mevcut Durumu

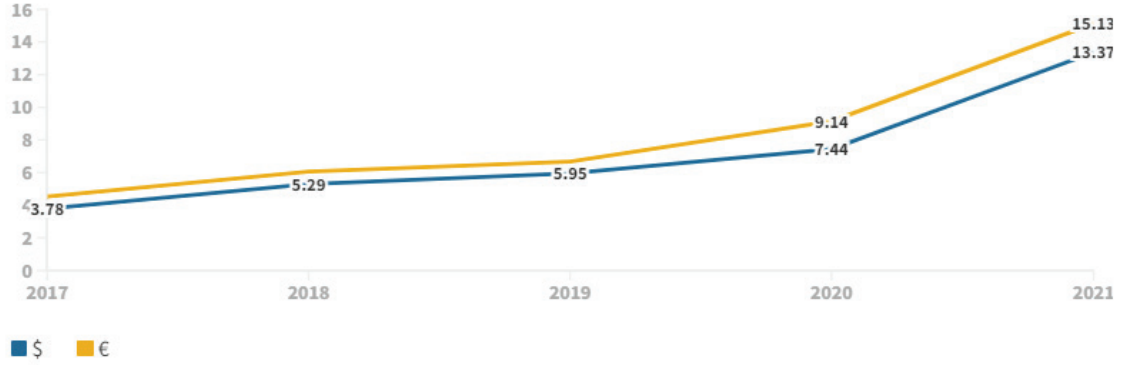
Şekil 3. Sektörel Büyüme

Ekonomik güveni en çok etkileyen faktörlerin başında ekonomideki istikrar, öngörülebilirlik ve şeffaflık gelmektedir. Bu noktada Türkiye’de özellikle son üç yılda Hazine ve Maliye Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı gibi üst düzey bakanlıklarda ve Merkez Bankası, Türkiye İstatistik Kurumu gibi ekonomiyi doğrudan etkileyen kamu kurumlarında yaşanan ani görev değişimleri ve bununla beraber gelen ekonomi politikalarındaki değişiklikler hem istikrarsız hem de öngörülebilirliği düşük bir ekonomik durum oluşturmaktadır. Bununla beraber özellikle faiz kararı konusunda kendisini gösteren Merkez Bankası’nın bağımsızlığının zedelendiği yönünde

yapılan eleştiriler ve enflasyon konusunda TÜİK verileriyle diğer bağımsız kuruluşların verileri arasındaki dengesizlik şeffaflık noktasında soru işaretleri doğurmaktadır. Kamuoyunda sıkça gündeme gelen bu hususlar Türkiye ekonomisine dair güveni de olumsuz yönde etkilemektedir. Dolayısıyla öncelikle, kurumsal reformlarla devlet kurumlarına dair güvenin düzenlenmesi Türkiye’nin ekonomik görünümü açısından da pozitif bir algı oluşturacaktır. Bunun yanında ekonomi politikalarının halka ve piyasa yapıcılara açık şekilde kademe bazlı açıklanması öngörülebilirlik noktasındaki sıkıntıları da bertaraf edecektir.

Şekil 4. CDS Primi

Şekil 5. Yıllara Göre Kurlardaki Değişim

İstikrarsız Döviz Kuru

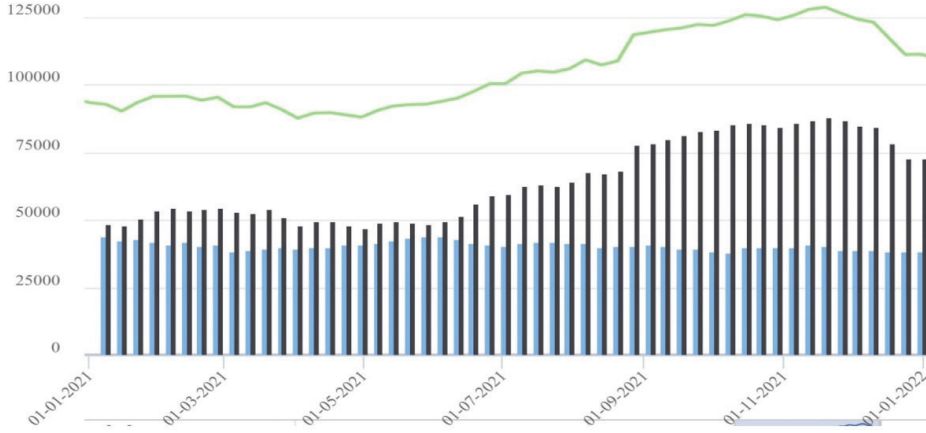
2021 yılı Türkiye ekonomisinde döviz yönünde yaşanan artış ve dalgalanmalar ekonomi gündemini işgal eden temel problem alanlarından biri olmuştur. 2021 yılında genel olarak Türk Lirası Amerikan Doları karşısında %75, Euro karşısında ise %67 değer kaybetmiştir. Aralık ayında Amerikan doları 17.5, Euro 19.71 seviyelerine çıkarak tarihi rekor kırmışlardır. Döviz yönündeki istikrarsızlık incelendiğinde hem küresel hem de ulusal ekonomik gelişmelerin belirleyici olduğu görülmektedir. Öncelikle, gelişmiş ülkelerin para piyasalarında sıkışma mesajları ile enflasyonist beklentilerin artış göstermesi TL dahil olmak üzere gelişmekte olan para

birimleri üzerinde bir baskı oluşturmuştur. Gelişmiş ülkelerin tahvil getirilerinin yükselmesi bu ülkelere portföy girişlerini daraltmış ve bu durum da TL üzerinde olumsuz yönde bir etki oluşturmuştur. Bunun yanında döviz kurunda yaşanan artışın temel itkisi TCMB başkanının değişmesinin ardından yıl sonuna kadar dört seferde yaşanan 500 baz puan faiz indirimi olmuştur. Faiz politikasındaki temel gerekçe faiz indirimiyle yaşanacak yatırım ve ihracat artışıyla beraber cari fazla vermek olarak açıklanmıştır. Yıl sonunda kur artışına karşı piyasaya sürülen "Kur Korumalı Mevduat" finansal ürünüyle beraber döviz kuru yönünde ciddi bir düşüş görülmüştür. Her ne kadar dolar bazında 17.5 liradan 12 liraya kadar hızlı bir düşüş gerçekleşse de Türk

Tablo 1: Seçilmiş Kurlar (31 Aralık)

Yıl	₺	Kayıp	€	Kayıp	¥	Kayıp	£	Kayıp
2020	7.4439		9.1466		7.2555		10.1821	
2021	13.3731	%79	15.1365	%65	11.6709	%61	18.0874	%78

Şekil 6. Merkez Bankası Altın, Döviz ve Toplam Rezervleri (2021)

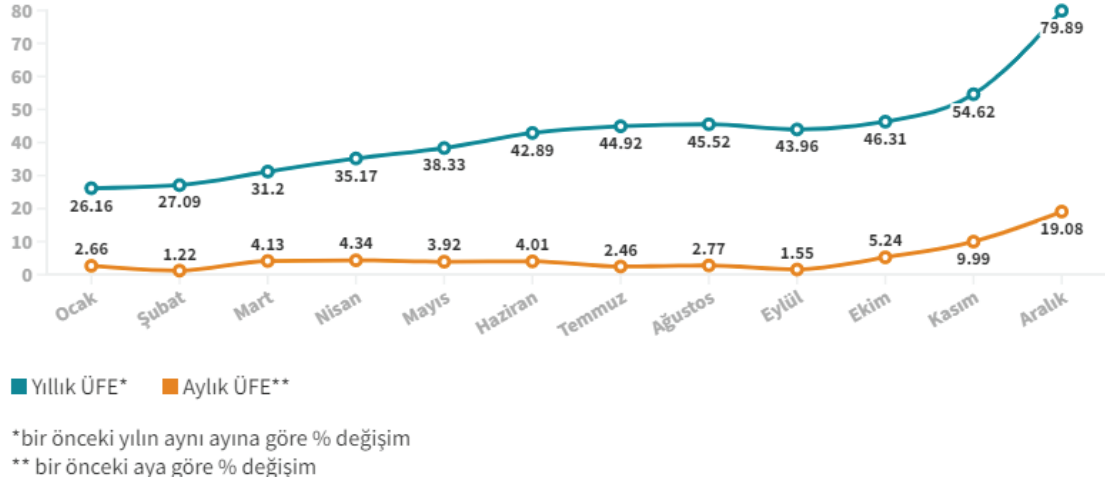
Lirası Amerikan Doları karşısında çift haneli rakamlarda seyretmeye devam etmiştir.

Döviz kurunda yaşanan bu istikrarsızlığın temel sebebi olarak yüksek risk algısı görülmektedir. Bu risk algısını oluşturan temel unsurlar ise TCMB'nin piyasa beklentilerinin aksine düşük faiz politikasını uygulaması ve Merkez Bankası'nın altın ile döviz rezervlerindeki dalgalı seyri olmuştur. 2021 yılı başında 43,8 milyar \$ olan altın rezervi yıl sonunda 38,4 milyar dolara gerilerken, 48,6 milyar \$ olan yılbaşındaki brüt döviz rezervi Kasım ayında 87,9 milyar dolara çıkmış ve yıl sonunda 82,9 milyar \$'a gerilemiştir. Tüm bunlar döviz yönünde istikrarsız bir portre çizerek risk algısını yükseltmektedir. Bu risk algısını düşürmek için kısa vadede öncelikli olarak politika faizini arttırarak istikrar yönünde sinyal vermek küresel piyasalar için olumlu bir atmosfer oluşturacaktır. Risk algısının düşmesiyle beraber artan yatırım ve dış borçlanma imkânı ülkeye döviz girdisi yönünde bir fırsat penceresi açacaktır. Fakat bu noktada faiz arttırımı kalıcı bir çözüm

sunmamaktadır. Faiz artışı ile sağlanan döviz girdisinin orta ve uzun vadede geri dönüş sağlayacak yapısal reformlar ve sürdürülebilir sanayi kapsamında değerlendirilmesi Türk Lirasını daha kuvvetli ve istikrarlı bir pozisyonda tutacaktır. Nitekim, reformlar neticesinde oluşacak güçlü ekonomi olumsuz küresel gelişmeler karşısında da ülke parasını daha istikrarlı bir konumda tutacaktır.

Enflasyon ve Fiyat İstikrarsızlığı

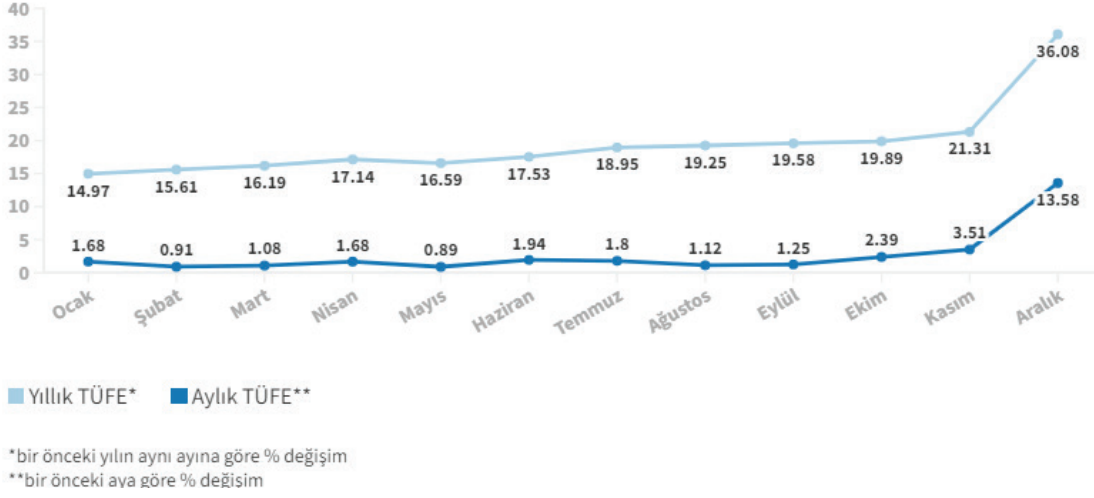
Mal ve hizmet fiyatlarında yaşanan şiddetli artış Türkiye ekonomisinin 2021 yılındaki bir diğer problem alanıdır. 2021 yılı göstergelerine baktığımızda, yıl sonu enflasyon oranının %36,08, tüketici fiyat endeksinin ise %79,89 olduğunu görmekteyiz. Özellikle enerji ve konut alanlarında kendini şiddetli şekilde gösteren enflasyon, ücret artışlarının gecikmeli gelmesiyle hane halkını zorlamaktadır. Bunun yanında sektörel bazda, banka-

Şekil 7. Üretici Fiyat Endeksi (2021)

çılık sektörünün 2021 yılı içerisinde daralması bankaların karlılık oranının enflasyon altına düşmesi gibi riskleri doğurmaktadır. Nitekim artan enflasyon oranının döviz kurunda olduğu gibi küresel ve ulusal sebepleri mevcuttur. Küresel bazda, özellikle pandemiyle beraber yaşanan tedarik zincirindeki aksamalar ve krize karşı devreye sokulan FED'in faiz indirimi ve finansal varlık alımlarını içeren maliye politikaları küresel enflasyon riskini arttırmıştır. Öte yandan, "faiz sebep enflasyon sonuç" şeklinde özetlenen politika neticesinde politika faizinde ciddi bir azaltmaya gidilmiştir. Nitekim düşük faiz programı her ne kadar büyümeyi pozitif yönde etkilese de, fiyatların ve döviz kurunun artmasına sebebiyet vermiştir. Döviz kurunda yaşanan artışın ithal hammadde ve ürün fiyatlarını arttırması enflasyonun daha da derinden hissedilmesine sebep olmuştur. Ayrıca döviz kısmında bahsedilen Merkez Bankası rezervlerinde yaşanan daralma enflasyonla mücadele konusunda politika yapıcıların elini zayıflatmaktadır.

Giderek artan enflasyon oranı karşısında para ve maliye politikalarıyla beraber kurumsal düzenlemeler de gerekmektedir. Öncelikle, faiz kararlarıyla enflasyonu etkileyen TCMB ve ülke geneli enflasyonu ölçen kurum olan TÜİK başkanlıklarında yapılan sık değişiklikler şeffaflık ve bağımsızlık yönünden soru işaretleri oluşturmaktadır. Dolayısıyla bu kurumların idari işleyişine ve kararlarına müdahale etmemek enflasyon yönünde sağlıklı veri ve öngörülebilirlik imkânı yaratacaktır. Bunun yanında, dolarizasyonun yüksek olduğu Türkiye'de döviz kurundaki artışlar enflasyonun şiddetini de arttırmaktadır. Dolayısıyla, sadece döviz kurunu baskılamaya yönelik Kur Korunmalı Mevduat gibi araçlardan ziyade kur ve enflasyon ilişkisine doğrudan dayalı genişleyici para politikalarına yönelmek enflasyon yönünde rahatlamaya sebep olacaktır. Fakat, faiz oranında gerçekleşecek hızlı artışlar aynı zamanda yüksek işsizlik riskini de beraberinde taşımaktadır. Bu noktada, dar gelir gruplarına yönelik kamu desteği ve teşviki bir önle-

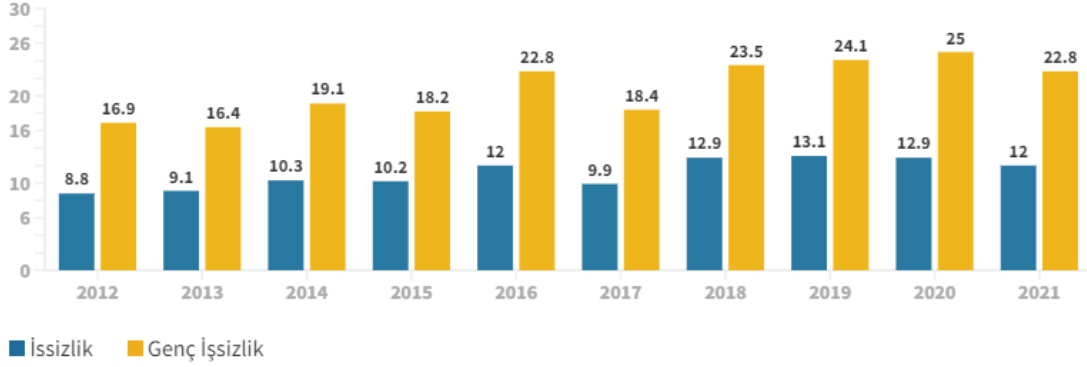
Şekil 8. Tüketici Fiyat Endeksi (2021)

yici unsur olarak yürürlüğe konulabilir. Dolayısıyla, enflasyonla mücadelede öncelikle risk algısını düşürmek amacıyla kritik kurumların şeffaflığını ve bağımsızlığını temin ederek güven inşa edilmelidir. Genişleyici para politikalarıyla beraber döviz istikrarı sağlanarak önce enflasyonun kalıcı olması engellenip ardından da düşürülmelidir. Bu politikaların dezavantajı olarak oluşacak işsizlik gibi problemleri önlemek amacıyla da çeşitli destek ve teşvik politikalarının oluşturulması artan enflasyon karşısında ülkenin nefes almasını sağlayabilir.

Cari Açık

Türkiye ekonomisinin kronik sorunu olan cari açığın 2021 yılında da pek iyi bir performans göstermediği görülebilir. Cari işlemler açığı, 2021 Ocak ayında 1.776 milyon dolar iken 2022 Ocak ayına gelindiğinde 4 kat artarak 7.112 milyon dolara yükselmiştir. Enerji hariç cari işlemler hesabında ise Türkiye 2021 Ocak ayında 334 milyon dolar fazla verirken

2022'nin ilk ayında bu rakam 959 milyona yükselmiştir. Altın ve enerji hariç cari işlemlerde ise cari işlemler fazlalığı 2021 başında 1.251 milyon dolar iken yıl sonunda 1.478 milyon dolara yükselmiştir. Bu verilerin gösterdiği üzere Türkiye'nin cari açığını en temelde altın ve enerji alanları oluşturmaktadır. Dış ticaret dengesine bakıldığında ise 2021 yılında dış ticaret hesabı 46.1 milyar dolar açık vermiştir. Aynı zamanda ihracatın ithalatı karşılama oranı bir önceki yıla göre %77,3'ten %83'e yükselmiştir. Öte yandan, cari işlemler hesabındaki açığın finanse edilmesi yönündeki döviz talebinin nasıl karşılanacağı önemli bir problem alanını oluşturmaktadır. Bu doğrultuda, 2021 yılı ülkeye giren yabancı sermayenin 516 milyon dolar olduğu görülmektedir. Yine bu yıl gerçekleşen net portföy yatırımları ise -766 milyon dolar olmuştur. Yurt dışı yerleşikler hisse senedi piyasasında 352 milyon dolarlık, devlet iç borçlanma senetleri piyasasında ise 98 milyon dolarlık net satış hacmi gerçekleşmiştir. Bu verilere bakıldığında, dış ticaret açığı gibi alanlarda kısmi iyileşmelerin

Şekil 9. Yıllara Göre İşsizlik ve Genç İşsizlik Oranları

gerçekleştiği söylenebilir. Fakat genel itibarıyla cari işlemler açığındaki yüksek oran önceki yıllara kıyasla artarak devam etmektedir. Özellikle savaş vb. etkenler neticesinde enerji piyasalarındaki artış göz önünde bulundurulduğunda, cari işlemler hesabının enerji yönünde verdiği açığın daha da artacağı öngörülmektedir.

Türkiye en temelde, yüksek faiz ve düşük kur çerçevesinde sıcak para girişine odaklı bir büyüme modeli uygulamaktaydı. Düşük faiz-yüksek kur modelinin işletilmeye başlanmasıyla beraber en temel amaç Türkiye piyasasını rekabetçi bir düzleme çekip ihracat girdisiyle cari açığı azaltma şeklinde özetlenmektedir. Fakat düşük faiz politikasının sert bir şekilde uygulanmaya başlandığı 2021 yılındaki cari açığı düşürme amacı hedeflenenden çok uzakta kalmıştır. Bunun yanında Türkiye ekonomisinde oluşan yüksek risk cari açığın finanse edilmesi için gerekli olan yatırımları kısıtlamıştır. Dolayısıyla, düşük faiz-yüksek kur modeli cari açığı kapatmak yönünde işletilecekse dahi bunun için birim başına katma değeri yüksek ve dış kaynak çeken sektörlerin geliştirilmesi ve teşvik edilmesi gerekmektedir. Bu noktada, gerekli

yatırımların alınabilmesi için şeffaflık ve bağımsızlık gibi ilkeleri işleterek döviz kurunda bir istikrar yakalanmalı ve yüksek risk durumunun ortadan kaldırılması gerekmektedir.

İşsizlik

İşsizlik 2021 yılında da kendini ciddi şekilde hissettiren bir makroekonomik problem olarak görülmektedir. Özellikle genç işsizlik kendisini son yıllarda çok daha belirgin şekilde göstermektedir. 2020 yılında COVID-19'un istihdam alanındaki yıkıcı etkisi göz önünde bulundurulduğunda, 2021 yılı işsizlik açısından nispeten bir toparlanma eğilimi göstermiştir. 2020 yılında %12,9 olan işsizlik oranı 2021 yılında %12'ye, %25 olan genç işsizlik oranı ise %22,8'e gerilemiştir. Fakat yine de bu yüksek işsizlik oranları Türkiye ekonomisinde bir problem alanı olarak kendisini göstermektedir. Nitekim, 2021 yılı küresel işsizlik oranları incelendiğinde ise Türkiye'nin Güney Afrika ve Brezilya'dan sonra gelerek en yüksek işsizlik oranına sahip üçüncü ülke olduğu görülmektedir. Özellikle genç işsizlik açısından "her ile bir üniversite" politikası kapsamında artan üniversiteler geniş bir üniversite öğrencisi kitlesi oluşturmuştur. Bu

öğrencilerin mezun olması fakat istihdama dâhil olamamaları ise “diplomalı işsiz” şeklinde bir tanımlamayla “akademik enflasyon” oluşturmuştur.

İşsizlik sorunu için muhtemel çözüm önerileri ise orta ve uzun vadeli köklü yapısal reformlar gerektirmektedir. Bu bağlamda özellikle özel sektörün daha fazla büyümesi ve kamu sektörünün küçültülmesi istihdam yaratma açısından önem arz etmektedir. İşsizlerin kamu sektörü tarafından istihdamının azaltılarak özel sektöre yönlendirilmesi hem kamu bütçesi üzerindeki baskıyı hafifletecek hem de ülke ekonomisine katma değer üretecek özel sektör için gerekli iş gücü sağlanmış olacaktır. İkinci olarak, amaca yönelik ve emek stoğunu yönlendiren eğitim politikalarının üretilmesi yeni mezun ve genç işsizler için gerekli istihdam alanlarının yaratılmasını sağlayacaktır. Sayısı hızla artan üniversitelerin klasikleşmiş temel eğitim alanlarının dışında ülke ekonomisinin ihtiyacına göre belirlenen alanlara yönelmesi buralardan mezun olan öğrencilerin veya genç işsizlerin doğrudan istihdama dahil olmasını sağlayacaktır. Böylece artan üniversite sayısı da ekonomik ihtiyaçlar doğrultusunda verimli biçimde değerlendirilmiş olacaktır. Son olarak, müteşebbisliği teşvik edecek Ar-Ge kaynaklarına yapılacak yatırım hem inovatif iş sahalarının oluşmasının önünü açacak hem de Ar-Ge kaynaklarının verimli şekilde kullanılmasını sağlayacaktır. Bu doğrultuda müteşebbislere yapılacak teşvik ve sağlanacak Ar-Ge imkânı yenilikçi iş sahalarını oluşturarak katma değeri yüksek geniş bir istihdam alanı ortaya çıkartacaktır.

Gelir Eşitsizliği

Türkiye ekonomisinin temel meselelerinden biri olan gelir eşitsizliği temelde sınıf, bölge ve cinsiyet bazlı olarak farklı kategorilerde kendisini göstermektedir. TÜİK’in 2021 yılı için hazırladığı Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması verilerine bakıldığında, toplam hanehalkının %20’lik gruplara bölündüğü ölçümden en yüksek gelir grubunun toplam gelirden aldığı pay %46,7’yken, en düşük gelir grubu toplam gelirin yalnızca %6,1’lik kısmına sahip görülmektedir. Her ne kadar bir önceki yıla göre cüzi iyileşmeler görülse de iki uç gelir grubunun aldıkları pay arasında yaklaşık 8 kat fark bulunmaktadır. Yüzde 10’luk gruplar halinde ölçüldüğünde ise en yüksek gelir grubu ile en düşük gelir grubu arasında yaklaşık 14 kat fark bulunmaktadır. Gelir dağılımı bölgesel olarak incelendiğinde, Türkiye’de yıllık ortalama eş değer hanehalkı kullanılabilir fert geliri 2021 yılında 37.400 TL iken 51.576 TL ile İstanbul en yüksek fert gelirine sahip bölge, Güneydoğu Anadolu ise 18.278 TL ile sonuncu bölge olmuştur. Gelir dağılımının cinsiyete göre farklılıklarında ise 15 yaş üstü iş gücü durumunda erkeklerin iş gücüne katılım oranı %70,3 iken kadınlarda bu oranın %32,8 görülmektedir. Verilere bakıldığında bu üç temel alanda gelir eşitsizliğinin yoğun bir şekilde yaşandığı görülmektedir.

Gelir eşitsizliğine dair çözüm yolları incelendiğinde diğer temel problem alanlarındaki gibi yapısal reform ihtiyacı ön plana çıkmaktadır. En düşük gelir grubunun toplam gelirden aldığı payı arttırmak için öncelikle etkili yeniden dağıtım araçlarının uygulan-

ması gerekmektedir. Bu kapsamda vergi ve transfer sistemlerinin düşük gelir grubunun toplam gelirden aldığı payı arttıracak şekilde çeşitlendirilmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda yüksek gelir grubuna yönelik vergi af ve yapılandırma sınırlarının belirlenmesi büyük bir önem arz etmektedir. Aynı şekilde düşük gelir grubuna yönelik asgari ücret yahut ek göstergelerin iyileştirilmesine yönelik politikaların daha sık şekilde uygulanması gerekmektedir. Bunun yanında yapısal olarak daha kalıcı bir çözüm istihdamın ve kaliteli işlerin özel sektör üzerinden arttırılması için teşvik paketlerinin sunulması gerekmektedir. Bu teşvikler istihdam oranını ve üretilen katma değeri arttıracığı için düşük pay sahibi ge-

lir grubunun toplam gelirden alacağı pay da doğal bir süreçte artacaktır. Aynı zamanda sektörel teşviklerin bölgesel olarak planlanması da toplam gelirden az pay alan Güneydoğu Anadolu gibi bölgelerin kalkınmasını olumlu yönde etkileyecek ve bölgesel gelir eşitsizlikleri orta ve uzun vadede dengelenecektir. Cinsiyete dayalı gelir eşitsizliği içinse en temelde kadın istihdam oranının arttırılması gerekmektedir. Fakat bunun için öncelikle kadının istihdam alanlarındaki özlük haklarının ve iş yeri şartlarının kadınlar için daha uygun hale getirilmesi ve netleştirilmesi gerekmektedir. Bu düzenlemeler kadınların istihdamını kolaylaştıracağı gibi aynı zamanda birer teşvik unsuru olacaktır.

Öneriler

2021 yılı ekonomik büyüme açısından 2020'nin yaralarının sarıldığı bir yıl olmuştur. 2021 yılı için ekonomik büyüme oranı her ne kadar yüksek olsa da bu büyümenin mevcut iktisadi sorunların derinleşmesine mâni olmadığı ve bu büyümenin gelir dağılımında sınırlı bir kesimce yaşandığı tecrübe edilmiştir. Bunun ötesinde 2021 yılı sağlık ve ekonomi anlamında birçok olumlu ve olumsuz gelişmenin bir arada yaşandığı bir yıl olarak geride kalmıştır. 2020 yılında pandeminin yol açtığı küresel iktisadi enkaz, 2021 yılında toparlanmaya çalışılsa da Türkiye hem bu enkazın hem de politik iktisadi kararların etkisi altında zor bir yıl geçirmiştir.

2021 yılının ekonomik verilerindeki en yüksek hareketlilik ve dalgalanma döviz kurunda yaşanmıştır. Artan kura karşı Merkez Bankası'nın politika faizlerinin düşürmesi ve birçok kez doğrudan müdahalesi iktisadi riskleri yükseltmiş ve kur sorununun derinleşmesine sebebiyet vermiştir. Döviz kurundaki istikrarsız hareketlenme politik müdahalelerin etkisi ile birlikte küresel riskler ve iç dinamiklerin de dahil olmasıyla birlikte tarihi rekorlara ulaşmıştır. Özellikle Türkiye'nin yapısal sorunları arasında yerini sabitlemiş olan enflasyon sorunu düzensiz kur artışının da etkisiyle tekrar acı bir

şekilde ortaya çıkmıştır. Döviz kuru ve enflasyon oranlarındaki istikrarsız hareketlenmeler, 2021'in en önemli iki iktisadi sorunu olmuştur. Söz konusu sorunlar 2022 yılında da devam ederek Türkiye için yapısal iki sorun olarak kalmaya devam edeceği fikrini güçlendirmektedir.

Ayrıca, düşük faiz politikasıyla amaçlanan cari fazla vermek de bu dönemde hedeflenen oranın altında kalmıştır. Özellikle cari açığın finanse edilmesi için gereken sıcak paranın temini yüksek risk gibi etmenler sebebiyle sağlanamamaktadır. Bunun için istikrarsız döviz kurunun düzenlenmesi için gerekli ekonomik güvenin tesisi önem arz etmektedir. Bunun yanında sektörel gelişim gerekli teşvikin sağlanması sektörel bazda cari açığın orta ve uzun vadede önüne geçecektir. Yine bu yıl Türkiye'nin ekonomik problemlerinden olan işsizlik kendisini göstermiştir. Özel sektörün genişlemesi, amaca yönelik eğitim politikaları ve Ar-Ge kaynaklarına yatırım gibi yapısal reformlar orta-uzun vadede işsizlik sorununa çözüm olacaktır. Ayrıca sınıf, bölge ve cinsiyet merkezli gelir eşitsizliği de Türkiye ekonomisinin başlıca sorunlarından. Bunun için vergi ve transfer sistemlerinin geliştirilmesi, özel sektörün teşvikiyle istihdamın

arttırılması ve bu teşviklerin bölgesel olarak planlanması sınıf ve bölge temelli gelir eşitsizlikleri için orta-uzun vadede bir çözüm sunacaktır. Cinsiyet temelli eşitsizlikler içinse kadının istihdamını arttırmaya yönelik politikalarla beraber kadınlar için iş alanlarının iyileştirilmesi ve özlük haklarının netleştirilmesi cinsiyet temelli gelir eşitsizliğini dengelemek yönünde önemli bir adım olacaktır.

Devlet yetkililerinin bu çıkmazda ön-
celemeleri gereken ilk uygulama, iktisadi reformlardan ziyade yapısal ve kurumsal reformlardır. Kurumsal reformlar ile halk, iç ve dış piyasa yapıcıları başta olmak üzere tüm ekonomik ajanların devlete ve kurumlara dair

güveninin oluşturulması ve güçlendirilmesi olmalıdır. Bunun yanı sıra ekonomi politikaları halka ve piyasa yapıcılara şeffaf bir şekilde anlatılarak öngörülebilir ve risklerden uzak güvenilir bir ekonomi atmosferinin oluşturulması gerekmektedir. Şeffaf, istikralı, öngörülebilir ve gerçekçi politikalar ve işleyiş mekanizmalarının işletilmesi Türkiye'nin son dönem iktisadi sorunlarının çözümünde çok temel noktaları oluşturmaktadır. Yukarıda her başlıkta özel olarak nelerin yapılması gerektiğine dair görüş önerilerinde bulunmuş olsa da bu dört uygulamanın her ekonomide olduğu gibi Türkiye ekonomisine büyük getirileri olacaktır.

İLGİLİ YAYIN

Bu araştırmayla ilgili yayına aşağıdan ulaşabilirsiniz.

2021 yılı ekonomik büyüme açısından 2020'nin yaralarının sarıldığı bir yıl olmuştur. 2021 yılı için ekonomik büyüme oranı her ne kadar yüksek olsa da bu büyümenin mevcut iktisadi sorunların derinleşmesine mâni olmadığı ve bu büyümenin gelir dağılımında sınırlı bir kesimce yaşandığı tecrübe edilmiştir. Bunun ötesinde 2021 yılı sağlık ve ekonomi anlamında birçok olumlu ve olumsuz gelişmenin bir arada yaşandığı bir yıl olarak geride kalmıştır. 2020 yılında Pandeminin yol açtığı küresel iktisadi enkaz, 2021 yılında toparlanmaya çalışılsa da Türkiye hem bu enkazın hem de politik iktisadi kararların etkisi altında zor bir yıl geçirmiştir. Bu politika notunda, 2021 Türkiye ekonomisi merkeze alınarak Türkiye ekonomisinin temel problem alanları ve potansiyel çözüm yolları okuyucuya sunulacaktır.

İLKE
ilim kültür eğitim vakfı

ikam
İSLAM İKTİSADI ARAŞTIRMA MERKEZİ